

Avuttomana oikeudessa

Tasa-arvoisuus. Kuusi vanhusta joutui törkeän varkauden uhriksi Helsingissä. Syytetyllä oli oikeudessa valtion varoilla maksettu asianajaja, mutta kukaan ei puolustanut uhreja. Miksi?

TEKSTI VERA MIETTINEN, KUVITUS ESA-PEKKA NIEMI

Yksi asianomistajista eli uhreista on myöhässä.

Käräjätuomari vilkaisee kelloa toistamiseen ja päättää tiedustella tilannetta puhelimitse.

Vielä menee viisi minuuttia. Käsittely aloitetaan silti.

Pakolliset käytännön asiat on jo tehty, kun iäkäs nainen astuu saliin. Jokainen askel näyttää vaativan ponnisteluja. Rollaattori kolisee kapealla käytävällä tuoleihin ja pöytien jalkoihin. Yksi salissa olevista nousee ja auttaa uhrin istumaan. Jokainen näkee sen, minkä myös oikeus toteaa tuomio päätöksessä: joillakin uhreilla on viitteitä henkisen toimintakyvyn heikkenemisestä.

Päivästä on tulossa pitkä. Salissa käsitellään yhteensä kuutta törkeää varkautta ja kahta törkeää varkauden yritystä. Kaikki uhrin ovat yli 70-vuotiaita.

TUOMARI ANTAA syyttäjälle puheenvuoron. Kun hän aloittaa haastehakemuksen lukemisen, jokaisen huomio kiinnittyy pieneen naiseen, joka istuu puolustusasianajajan ja tulkin välissä.

– Syytetty on seurannut palvelutalon asukasta ja tunkeutunut hänen huoneistoonsa. Syytetty on anastanut sieltä kultaisen rivi-sormuksen, rintaneulan sekä 60 euroa.

Syyttäjä jatkaa toisen uhrin kokemuksilla.

– Syytetty on yrittänyt anastaa palvelutalon asukkaalta irtainta omaisuutta.

Hän on mennyt asuntoon yhtä aikaa uhrin kanssa. Uhri on luullut syytettyä henkilö-kunnan työntekijäksi. Teko on jäänyt yritykseksi, koska syytetty ei ole löytänyt mitään varastettavaa, syyttäjä kertoo.

Jokin käsittelyssä ei tunnu oikealta. Oikeussalissa on siis tuomari, syyttäjä, syytetty ja hänen puolustusasianajajansa sekä tulkki. Lisäksi on kaksi uhria.

Jotain puuttuu: uhreilla ei ole avustajaa.

ASIANOSAISEN TALOUDELLINEN tilanne vaikuttaa siihen, käytetäänkö oikeuskäsittelyssä asianajajaa. Jos uhrille tai syytetylle jää kuukaudessa käyttövaraa yli 600 euroa, ilmaista oikeusapua ei tipu. Tämän vuoksi

on yleistä, että tyhjätaskuisilla syytetyillä on asianajaja, mutta uhreilla ei ole.

Ennen oikeuskäsittelyä uhrin pitäisi itse arvioida, voiko hän selviytyä käsittelystä ilman asianajajaa. Usein sitä mietitään omaisten kanssa etukäteen. Tämä vaatii tietenkin sen, että asianomistajalla on omaisia. Ja vielä sen, että heistä joku ymmärtää tarpeeksi hyvin oikeusprosessin, jotta riskit voidaan minimoida.

Oikeudenkäymiskaaren lakipykälä 4a:n luku 12: *jos asianomistaja on henkisen toiminnan häiriintymisen tai heikentyneen terveydentilan vuoksi kykenemätön valvomaan etuaan, voi tuomioistuimien määrätä asianomistajalle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten.*

Kommentti suoraan tuomioistuimesta:

– Jotta tämä laki toteutuisi, omaisten tai esitutkintaviranomaisien tulisi nostaa asia esille ennen asian käsittelyä.

PALATAAN KÄRÄJÄSALIIN. Varkauksien oikeuskäsittely jatkuu uhrien korvausvaatimuksilla. Tuomari kertoo selkeästi, miten uhreilla on mahdollisuus saada menetetty omaisuus takaisin.

– Vaadin... tahdon siis... kymmenen, nainen yrittää sanoa.

Uhri ei pysty muodostamaan kokonaisia

Oikeusapu

- Oikeusavulla tarkoitetaan sitä, että asianosainen voi saada rikoskäsittelyyn asianajajan kokonaan tai osittain valtion varoilla.
- Oikeusapu määräytyy hakijan käyttövaran perusteella. Käyttövaralla tarkoitetaan rahaa, joka jää jäljelle muun muassa vuokramaksun jälkeen.
- Jos yhden henkilön käyttövarat ovat alle 600 euroa, oikeusapu on ilmainen.
- Jos käyttövara on 601–1 300 euroa, oma vastuu oikeusavusta on 20–75 prosenttia.
- Jos käyttövarat ovat yli 1 300 euroa, oikeusapua ei myönnetä.

Uhri ei pysty muodostamaan kokonaisia lauseita.

lauseita. Lopulta vanhus piirtää kuvitteellisesti tarkoittamansa summan pöytään. Syyttäjä, joka on lähimpänä uhria, kumartuu viereen auttamaan.

– Tarkoitatko kymmentätuhatta, syyttäjä tulkitsee sormen liikkeestä.

– Joo... ei... kyllä... kymmenen, nainen yrittää taas.

Seuraavaksi on toisen uhrin vuoro kertoa korvausvaatimuksista.

– Sata euroa voisi olla hyvä summa, naisen empii.

Syyttäjä yrittää auttaa, vaikka se ei hänen työkuvaansa kuulu. Hän muistuttaa, että esitutkinnassa nainen oli arvioinut rivisormuksen arvoksi toistasataa euroa. Nyt on silti jo liian myöhäistä.

Syytetyn puolustusasianajaja pitää siitä huolen.

– Kyllä se sata euroa jää nyt korvausvaatimukseksi, asianajaja sanoo jämäkästi ja vetoaa siihen, että jo kertaalleen ilmaistua vaatimusta ei tule muuttaa.

Vanhuksen ilme on hämmentynyt. Korvaussumma jää sadaksi euroksi.

TUOMIOISTUIMEN NÄKEMYKSEN mukaan rikoksen uhrin oikeusturva ei vaarannu, vaikka asianajajaa ei olisikaan. Tästä pitää huolen tuomari kertomalla selkeästi uhrille hänen oikeuksistaan. Sen tuomioistuimien kuitenkin myöntää, että on hankala arvioida etukäteen, saako uhri vaatimuksiaan läpi halutulla tavalla ilman asianajajaa.

Tässä esimerkkitapauksessa syytetty tuomittiin rikoksista vuoden ja kolmen kuukauden ehdolliseen vankeusrangastukseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että heti oikeuskäsittelyn jälkeen juuri tuomittu nainen pääsi vapauteen.

Hänet tuomittiin myös maksamaan korvauksia yhteensä 730 euroa. Koska tuomittu on rahaton, korvausvaatimukset maksaa Valtionkonttori.

Oikeudenkäyntikulut, kuten puolustusasianajajan 2 900 euron palkkio, otetaan myös valtion kassasta – eli verorahoista. ●

